

Martyna Lewandowska

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

ORCID: 0000-0001-6962-221X

Inspiracje czytelnicze w życiu młodego pokolenia
red. Mariola Antczak,

**Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Warszawa,
Wydawnictwo SBP, 2017, ss. 240.**

*I*nspiracje czytelnicze w życiu młodego pokolenia pod redakcją naukową Marioli Antczak¹ to kolejny tom z serii „Nauka – Dydaktyka –

¹ Dr hab. Antczak Mariola, prof. nadzw. Kierownik Katedry Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego. Obszary jej zainteresowań badawczych koncentrują się wokół dydaktyki w bibliotece szkolnej, kultury czytelniczej dzieci i młodzieży, roli nauczycieli bibliotekarzy w edukacji społeczeństwa informacyjnego, organizacji i zarządzania biblioteką, jak również edukacji medialnej, biblioterapii czy dramy. M. Antczak publikuje wyniki swoich badań oraz teksty w takich czasopismach, jak: „Przegląd Biblioteczny”, „Folia Librorum. Acta Universitatis Lodziensis”, „Przegląd Edukacyjny”, „Biblioteka w Szkole” i wiele innych. Jest również redaktorem naukowym prac zbiorowych: *Biblioteki i książki w życiu nastolatków* (2015)/praca zbiorowa pod red. nauk. Marioli Antczak i Agaty Walczak-Niewiadomskiej, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego i Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich; *W kręgu kultury czytelniczej dzieci i młodzieży* (2015)/praca zbiorowa pod red. nauk. Marioli Antczak i Agaty Walczak-Niewiadomskiej, Łódź–Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Wydawnictwo SBP; *Książki w życiu najmłodszych* (2015)/praca zbiorowa pod red. nauk. Marioli Antczak i Agaty Walczak-Niewiadomskiej, Łódź–Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Wydawnictwo SBP. Wymienione pozycję to

Praktyka”². Seria ta ma charakter naukowo-dydaktyczny i zawiera prace specjalistów i najważniejszych przedstawicieli nauki o książce i informacji. Tematyka publikacji dotyczy szeroko rozumianego czytelnictwa, kultury czytelniczej oraz miejsc popularyzujących obcowanie z książką, a więc bibliotek oraz ich roli w życiu dzieci i młodzieży. Lektura ma przejrzystą i przemyślaną strukturę. Składa się ze wstępu oraz dwóch części, rozdziałów, zatytułowanych *Instytucje w krzewieniu kultury czytelniczej dzieci i młodzieży* oraz *Publikacje dla dzieci i młodzieży we współczesnych badaniach*. Artykuły zamieszczone w pierwszej części tomu poświęcone są roli biblioteki publicznej i szkolnej oraz ich współdziałaniu w promowaniu czytelnictwa i wpływaniu na lokalną społeczność z uwzględnieniem wątku historycznego. W tym bloku omówiono również działania podejmowane w ramach szerzenia kultury słowa i zbliżania młodych do biblioteki oraz podjęto próbę ukazania wagi projektowania i wyposażania wnętrza tych instytucji, które w dobie mediatyzacji oraz zmniejszonego zainteresowania książką winny dostosowywać się do tych, którzy z niej korzystają – czytelników. Druga część oparta jest na analizie utworów literackich przeznaczonych dla dzieci i młodzieży. Odnajdziemy w niej teksty dotyczące literatury kulinarnej, encyklopedii tradycyjnych i tych, które jedynie opatrzone są tą nazwą w celu nadania pozycji charakteru naukowego, jak również charakterystykę i spis książek o Żołnierzach Wyklętych. W artykułach nie zabrakło omówienia fenomenu Harry’ego Pottera,

tylko przykład, ponieważ M. Antczak jest autorką 77 publikacji, zarówno artykułów, jak i prac zbiorowych pod jej redakcją. <http://www.kbin.uni.lodz.pl/kbin/index.php/o-katedrze/27-antczak-mariola-dr> (dostęp: 28.10.2018).

² Seria „Nauka – Dydaktyka – Praktyka” wydawana jest przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich (SBP) we współpracy z Wydziałem Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego. Poświęcona jest działaniom popularyzującym czytelnictwo oraz analizie literatury dziecięco-młodzieżowej. Autorami tekstów są specjaliści oraz uznani i cenieni przedstawiciele nauki o książce i informacji. Wydawnictwo publikuje wiele innych cykli poświęconych podobnej tematyce, m.in. „Literatura dla dzieci i młodzieży. Studia”, „Biblioteki – Dzieci – Młodzież”, „Propozycje i materiały”, „FO-KA”, „Biblioteczka poradnika bibliotekarza”, „Bibliotekarze polscy we wspomnieniach współczesnych”.

który – jak wskazują wyniki badań – jest wciąż popularny wśród młodych czytelników.

Część pierwszą tomu otwiera artykuł Grażyny Lewandowicz–Nosal „Od dekretu do Priorytetu”. *Współpraca bibliotek publicznych z bibliotekami szkolnymi w aktach prawnych z lat 1946–2015*. Podstawą rozważań autorki są dokumenty legislacyjne, tj. ustawy, zarządzenia, wytyczne czy wskazówki, które od roku 1946 do czasów współczesnych określały rolę i zadania biblioteki oraz zakres i rodzaj współpracy biblioteki publicznej i szkolnej. G. Lewandowicz–Nosal, powołując się m.in. na Dekret o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi z 1946 roku, Ustawę o bibliotekach z 1968 roku, Wskazówki w sprawie organizacji bibliotek dla dzieci i księgozbiorów dla dzieci w publicznych bibliotekach powszechnych z 20 lipca 1957 roku oraz Ramowe wytyczne współpracy publicznych bibliotek dla dzieci z bibliotekami szkolnymi, wskazuje obszary i poziomy, w których biblioteki – publiczne i szkolne – powinny ze sobą współpracować. Analizuje zmiany wprowadzane przez kolejne dokumenty i konkluduje, że pierwsze ogólne regulacje pojawiły się w 1974 roku, a następne je uszczegółowiły. Dotyczyły gromadzenia zbiorów, godzin otwarcia placówek i szeroko rozumianego współdziałania w promowaniu czytelnictwa i biblioteki jako miejsca szerzącego kulturę, wychowującego i kształcącego. Autorka kończy rozważania, stwierdzając, że dzisiejsze wspólne działania dotyczą planowanych zakupów książkowych i organizowanych wydarzeń, akcji i imprez.

Drugi z tekstów omawianej części: *Partnerstwo bibliotek publicznych i szkolnych – z doświadczeń realizacji pilotażowego programu zakupu nowości do bibliotek publicznych w partnerstwie ze szkolnymi (Priorytet 2/2014)* Grażyny Walczewskiej-Klimczak jest spójny tematycznie z poprzednim, stanowi szczegółowy opis współpracy między placówkami publicznymi i szkolnymi w ramach Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa. Autorka na podstawie długości współpracy oraz potencjału bibliotek publicznych i szkolnych przedstawia efekty w postaci danych liczbowych pilotażowego programu Priorytet 2: *Zakup nowości wydawniczych do bibliotek publicznych zgodnie z potrzebami partnerskich bibliotek szkolnych (szkół stopnia podstawowego i gimnazjów)*, w którym w 2014 roku wzięło udział 416 bibliotek publicznych i 1174

szkolnych. Dokonuje również analizy jakościowej podjętych przez te placówki działań. G. Walczewska-Klimczak prezentuje w artykule zasady realizacji programu, liczbę nawiązanych partnerstw, staż współpracy bibliotek oraz potencjał placówek, a więc liczebność czytelników i zbiorów. Bada instytucje objęte programem pod kątem wielkości księgozbioru, liczby wypożyczeń przypadających na jednego ucznia, a następnie opisuje realizację programu oraz jego następstwa. Kończąc swoje rozważania, autorka podkreśla pozytywne aspekty i skutki uczestnictwa w *Priorytecie 2*, akcentuje rangę współpracy bibliotek publicznych ze szkolnymi, wskazując na wzrost zainteresowania książką, biblioteką i powiększenie księgozbiorów.

Autorką trzeciego tekstu niniejszego opracowania jest Oliwia Brzeźniak. W artykule *Centrum Literatury Dziecięcej – wiedza użyta w praktyce, czyli zgodnie z naszym hasłem „Chcemy służyć tym, którzy służą dzieciom”* opisuje historię, podstawy działania, charakterystykę podejmowanych czynności oraz filozofię, którymi kierują się w codziennej pracy zatrudnieni w Centrum Literatury Dziecięcej w Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Ł. Górnickiego w Oświęcimiu. Miejsce to skupia badaczy, nauczycieli, bibliotekarzy i miłośników literatury, a także oddziałuje na nich poprzez organizowanie spotkań autorskich, szkoleń czy konferencji itp. Podkreślenia wymaga to, że Centrum jest nowatorską propozycją, całkowicie otwartą na czytelnika, jego potrzeby, preferowane formy spędzania czasu i korzystania z jego oferty. Samo wnętrze, zawierające wypożyczalnię dla dorosłych, miejsce dla młodych z kąciakiem zabaw, czytelnię, dział multimedialny z salami kinowymi i stanowiskami komputerowymi oraz część dla najmłodszych z basenem wypełnionym kulkami, wskazuje na innowacje w zakresie projektowania i zarządzania biblioteki oraz zmiany w postrzeganiu jej roli w kształtowaniu przyszłego pokolenia. Główną ideą centrum, która znajduje swoje odzwierciedlenie w działaniach, jest pełnienie roli ośrodka edukacyjno-naukowo-dokumentacyjnego.

Kolejny tekst, autorstwa Agnieszki Fludy-Krokos, zatytułowany jest „*Amor artis, Amor libris*” – *Biennale Ekslibrisu Dzieci i Młodzieży w Żarach jako przykład krzewienia miłości do książek*. W artykule opisano piętnaście edycji konkursu, który odbywa się od 1986 roku w Żarach i jest organizowany przez tamtejszą Miejską Bibliotekę Publiczną.

Wskazano na rolę ekslibrisu w kształtowaniu kultury czytelniczej oraz wychowania przez sztukę, twórczość i uczestnictwo w kulturze, którego przedstawicielami byli Irena Wojnar, Bogdan Suchodolski czy Stefan Szuman. Autorka zauważa, że tworzenie ekslibrisów, obok warsztatów, lekcji bibliotecznych czy spotkań autorskich, jest formą promocji czytelnictwa, łączy bowiem walor edukacyjny (stadia ewolucji, techniki i wykorzystanie ekslibrisów czy też funkcje sztuki) z zamiłowaniem do książki, czytania, sztuki, tworzenia i wyrażania emocji w namacalnej, fizycznej formie oraz jest elementem animacji kulturalnej.

Piąty artykuł w pierwszej części tomu, Karoliny Kołodziej *Bardzo Mała Literacka – spotkania czytelnicze dla dzieci w Teatrze Nowym w Łodzi. Kilka uwag praktyka*, stanowi opis warsztatów, które były przeprowadzone w latach 2015 i 2016 w Teatrze Nowym w Łodzi. Dofinansowało je Ministerstwo Kultury i Sztuki. Autorka opisuje cel spotkań, grupę docelową, tematykę przeprowadzonych zajęć, przykładowe formy pracy dziecka z tekstem oraz mocne i słabe strony proponowanych rozwiązań. Stwierdza, że w grupie dzieci w wieku 6–10 lat większym zainteresowaniem cieszyły się zajęcia z tematyki ogólnej, jak np. Królowie i królowny, Wróżki, czarodzieje i czarownice czy Mądrości bajek wschodnich, niż te, które dotyczyły konkretnych tekstów i postaci – Ani z Zielonego Wzgórza i Piotrusia Pana. Te pierwsze dawały większe możliwości do wykorzystania posiadanej przez dziecka wiedzy. K. Kołodziej stwierdza, że gry, zabawy, scenki i użyte w nich kostiumy miały zarówno walor edukacyjny, jak i zabawowy, natomiast czytanie teksów nużyło dzieci i wywoływało u nich zniecierpliwienie. Dużą wagę przypisuje postawie rodziców, którzy wspólnie z dziećmi przygotowywali się do spotkań i brali w nich udział.

Paweł Braun w *Aranżacji wnętrza biblioteki pod kątem wykorzystania do działań kulturalnych i oświatowych w środowisku dzieci i młodzieży* wskazuje na innowacyjne rozwiązania przestrzeni biblioteki zastosowane w Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece Publicznej w Gdańsku. Z założenia współczesna biblioteka, wychodząca naprzeciw specyficznym i wciąż ewoluującym potrzebom korzystających z niej osób, ma być miejscem rozwoju edukacyjnego, kulturalnego i intelektualnego, a więc nie tylko udostępniać księgozbiór i stwarzać możliwość korzystania z niego „na miejscu”, ale także zapewniać strefę do odpoczynku,

rozwoju zainteresowań, korzystania z gier, Internetu, a nawet zajęć ruchowych. Autor zwraca uwagę na konieczność dialogu międzypokoleniowego i wspólne planowanie przestrzeni placówki. Według P. Brauna biblioteka jest atrakcyjna i funkcjonalna wtedy, gdy jest elastyczna oraz modyfikowalna ze względu na potrzeby czytelnicze, edukacyjne i kulturalne użytkowników.

Artykuł kończący tę część napisała Barbara Firla, nosi on tytuł *Aalto Hubs jako przykład efektywnego wykorzystania przestrzeni w bibliotece uniwersyteckiej*. Autorka prezentuje zastosowane rozwiązania aranżacji i wyposażenia miejsca do swobodnej nauki wydzielonego w bibliotece helsińskiej uczelni zaprojektowanej przez Alvara Aaltę – modernistę i funkcjonalistę, który swoje projekty dostosowywał do potrzeb odbiorcy, chcąc uczynić go szczęśliwym. Podstawowym założeniem Learning Hubs było stworzenie prototypu przyszłego Centrum Nauki i miejsca wspierającego nabywanie wiedzy, rozwój, kontakty międzyludzkie, opierając się na potrzebach i specyfice korzystających z niego ludzi. Zwrócono uwagę na to, by miejsce było modyfikowalne, niekrępujące, atrakcyjne, funkcjonalne oraz oddziałujące na wszystkie zmysły. Zastosowano motyw ogrodu, tworząc części nazwane Basil, Pumpkin i Tomato. Każde z miejsc miało inną specyfikę, przeznaczone było do pracy w ciszy i skupieniu poprzez izolowanie się od innych, zrzeszające grupy ludzi w celu rozwijania kontaktów międzyludzkich oraz wyposażone w najnowsze technologie, komputery i ekrany LCD. Opisane przez B. Firlę rozwiązania nie są znane polskiemu czytelnikowi, jednak wpłynęły znacznie na wzrost poziomu czytelnictwa w fińskiej uczelni.

Autorkami artykułu *Książki o tematyce kulinarnej dla dzieci w Polsce w latach 1989–2015*, otwierającego drugą część tomu, są Justyna Habiak i Bogumiła Staniów. Analizują one treści książek o gotowaniu dla dzieci i młodzieży, wskazując na ich wartość edukacyjną. Ze względu na treści w nich zawarte klasyfikują je do pozycji fabularyzowanych, ale i popularnonaukowych. Dzielą się one na typowe książki kucharskie zawierające zbiory przepisów i porad oraz te, które łączą aspekt kulinarny z literackim. Do czołowych twórców tego typu książek należą Joanna Krzyżanek, Iryna Stepanowa i Sergiy Kabachenko, Agnieszka Górka, Grzegorz Kasdepke, Małgorzata Musierowicz, Joanna Gorzelińska czy Beata Lipov. Autorki, opisując wydania i serie poradników oraz

książek kucharskich dla młodzieży, powstałych po 1989 roku, wskazują na zróżnicowanie pod względem formy, szaty graficznej, układu treści i stopnia trudności przepisów oraz na aspekty wspólne, tj. walor wychowawczy i dydaktyczny. Kończąc swoje rozważania, piszą, że książki kulinarne przekazują tradycję kulturową i same w sobie są dokumentem historii społeczeństwa. Jako załącznik umieszczają bibliografię zawierającą tytuły książek dla dzieci o tematyce kulinarnej.

Zobrazowania współczesnych edycji encyklopedii dla dzieci i młodzieży pod kątem ich liczebności, tematyki i przeznaczenia czytelniczego podejmuje się Agnieszka Wandel w artykule pod tytułem *Współczesne encyklopedie dla dzieci i młodzieży – analiza księgoznawcza (1990–2015)*. Analizie poddano 477 pozycji – encyklopedie, encyklopedie hobbystyczne i *quasi*-encyklopedie. Autorka szczegółowo omówiła kompendia, przekłady, polskie pozycje, zróżnicowanie tematyczne, szatę graficzną i ich przeznaczenie. Z tekstu wynika, że w ciągu dwudziestu pięciu lat powstało prawie 500 encyklopedii, które jednak nie zawsze odpowiadały warunkom książki naukowej. W roku 2007 opublikowano aż 63 pozycje, natomiast wśród wydawnictw najczęściej pojawiały się: Wydawnictwo Olesiejuk, Przedsiębiorstwo „Arti” i Oficyna Wydawnicza Delta W-Z. Najczęściej publikowano encyklopedie z dziedzin, tj. nauki przyrodnicze, historia i geografia, medycyna oraz nauki stosowane. Reasumując, autorka stwierdza, że mimo dominacji Internetu przeszłość encyklopedii nie jest zagrożona.

Przeszłość z teraźniejszością w swoim artykule *Polskie antykomunistyczne podziemie niepodległościowe (Żołnierze Wyklęci) we współczesnych publikacjach dla młodego czytelnika* połączyła Anna Maria Krajewska. Autorka przedstawia zatajaną i nieprawdziwie opisywaną do 1989 roku historię Żołnierzy Wyklętych. Eliminuje fałsz i kłamstwa na ich temat. Pisze o różnym postrzeganiu Niezłomnych na przestrzeni lat oraz o ostatnich przemianach w tym zakresie, od band podziemia do bohaterów. Wymienia autorów i książki poruszające tę tematykę oraz wskazuje na ich popularność wśród młodych odbiorców. Stwierdza, że nie ma pozycji, które przeznaczone są tylko dla pewnej grupy wiekowej. Młodzież sięga do dostępnych dla wszystkich publikacji ze względu na chęć poszukiwania ideałów, wzorców, siły i poznania tych, którzy wal-

czyli o wolną Polskę. W tekście widać ogromną pasję A. M. Krajewskiej i zainteresowanie tą tematyką.

Przedostatni tekst drugiej części napisała Katarzyna Żyrek, a nosi on tytuł *Wizerunki bibliotek i bibliotekarzy w literaturze młodzieżowej: charakterystyka na wybranych przykładach*. Autorka prezentuje utwory literackie, z których wyłania się obraz biblioteki jako miejsca nudnego, przestarzałego, w którym czas się zatrzymał, z drugiej strony zaś jako azylu, w którym odkryć można tajemnicę, przeżyć przygodę czy rozwiązać zagadki. Analogicznie bibliotekarz jest nudny, niemiły, stoi na straży regulaminu, nie lubi dzieci i chroni książki przez zniszczeniem. Autorka przytacza jako pejoratywne również określenie „cerber”, a więc pracownik, który cały dzień przestawia książki na półkach oraz śledzi użytkowników instytucji jako burzących ład i porządek. Kontrastem jest sympatyczny, ambitny, kompetentny i pomocny bibliotekarz. K. Żyrek kończy swoje rozważania konkluzją, iż należy dbać o pozytywny wizerunek zawodu bibliotekarza i o jego odzwierciedlenie w literaturze.

Ostatni tekst, autorstwa Magdaleny Ostrowskiej, *Młodzieżowe trendy czytelnicze – od „Harry’ego Pottera” po „Igrzyska Śmierci”*, jest prezentacją wyników badania dotyczącego czytelnictwa, które, jak twierdzi sama autorka, nie są optymistyczne. M. Ostrowska udostępniła ankietę aktywnym użytkownikom książki za pośrednictwem Facebooka na forach dyskusyjnych dotyczących literatury i portalach typu *lubimy-czytać.pl*. Celem było poznanie odpowiedzi na dziewięć pytań dotyczących preferencji czytelniczych, czynników wpływających na wybór danej lektury itd. Badani (103 dziewczęta i 43 chłopców) lubią czytać książki, najczęściej sięgają po utwory fantasty, pozycje przygodowe i kryminały, rzadko czytają komiksy, biografie czy poezję. Jako popularne tytuły podali *Pięćdziesiąt twarzy Greya*, *Igrzyska Śmierci* i *Harry’ego Pottera*. Młodzi ludzie uważają, że czytanie nie jest modne, mimo że większości z nich książka towarzyszyła od dzieciństwa. Autorka podkreśla, że badanie było jednorazowe, więc wyników nie można generalizować, jednak są one przyczynkiem do wzmożonego działania bibliotekarzy – akcji promujących czytelnictwo, nowości wydawnicze czy spotkania autorskie.

Artykuły zamieszczone w tym opracowaniu zostały napisane przez specjalistów z dziedziny bibliologii, bibliotekoznawstwa, informacji, literatury, którzy mają wieloletnią praktykę w wykonywaniu swojego zawodu. Przy każdym z teksów znajduje się krótka notka o jego twórcy, zdjęcie oraz adres e-mail, umożliwia to czytelnikowi kontakt z autorem w celu poznania odpowiedzi na nurtujące go pytania, rozszerzenie omawianego tematu czy chociażby nawiązanie współpracy. Zaprezentowany tom jest w swej strukturze i treści spójny, przejrzysty oraz stanowi zamkniętą całość. Wyodrębnienie dwóch rozdziałów daje możliwość czytelnikowi zaznajomienia się z rolą i funkcją biblioteki, pracą bibliotekarza oraz nowoczesnymi, innowacyjnymi i otwartymi na czytelnika rozwiązaniami projektowo-aranżacyjnymi, tak by mógł on następnie zapoznać się z poszczególnymi działaniami, jakie pracownicy instytucji podejmują w celu promocji czytelnictwa, książki i kultury. Zaprezentowanie obecnie panujących trendów książkowych wśród dzieci i młodzieży oraz poznanie szerokiej gamy pozycji i treści o charakterze edukacyjnym i wychowawczym wzbogaca wiedzę i stwarza bibliotekarzom możliwość uzupełnienia zbiorów o te tytuły, które są popularne i pożądane, a którymi instytucja nie dysponuje. Charakterystyka chociażby książek kulinarnych, historycznych czy encyklopedii jest wskazówką dla praktyków, którzy mogą posłużyć się nimi w swoich oddziaływaniach. Wartościowe i pouczające dla odbiorcy byłoby zamieszczenie w książce przykładowych scenariuszy zajęć z wykorzystaniem omawianych lektur. *Inspiracje czytelnicze w życiu młodego pokolenia* skłaniają do refleksji nad przyszłością książki i jednocześnie stanowią kompendium wiedzy dla tych, którzy zainteresowani są tą tematyką, odnajdą w niej bowiem oni cenne wskazówki, treści i rozwiązania³.

³ Osoby zainteresowane czytelnictwem oraz popularyzacją książki powinny również zapoznać się z artykułami zamieszczanymi w czasopismach: „Podkarpackie Studia Biblioteczne”, „Poradnik Bibliotekarza”, „Biblioteka”, „Przegląd Biblioteczny”, „Biblioteka i edukacja”, „Biblioteka w Szkole”, „Forum Bibliotek Medycznych”. Warte polecenia są również prace zwarte: G. Leszczyński, M. Zając, *Książka i młody czytelnik: zbliżenia, oddalenia, dialogi: studia i szkice*, Warszawa 2013; G. Lewandowicz-Nosal, A. Krawczyk, K. Kujawa, Z. Porzuczek, *Warto mieć w bibliotece książki dla dzieci 2010–2014*, Warszawa 2015; M. Gęborska, *Biblioteka aktywnie promująca książkę dziecięcą*, Warszawa 2018.

